

ĐURO FERİĆ I KVINT HORACIJE FLAK

U dubrovačkoj književnosti 18. stoljeća opažamo veliki uticaj Horacija. To vidimo osobito kod latinista I. Đurđevića, R. Kunića B. Zamanje, J. Resti, Đ. Ferića i Đ. Hidže¹. Najznačajniji dubrovački latinisti, po mom sudu, bili su B. Zamanja i Đ. Ferić². Ferić se mnogo bavio Horacijem. U svojoj *Parafrazi psalama* upotrebio je mnoge Horacijeve metre, osobito alkejsku i safičku strofu³. Horacijeve pjesme izvršile su i inače uticaj na njegove parafraze pojedinih psalama. Evo dva primjera:

1) Parafrazu psalma 25, 1 (str. 37):

Sis meae iudex, Pater alme, causae,
Simplicem quando scelerisque purum
Me vides et te posita spe in uno
Nil trepidantem
isp. sa Hor. Carmina I, 22, 1.

2) U psalmu 104 (str. 197) *Aegyptus* iz Vulgate parafrazira sa *Gens Mareotica*. Na to ga je, vjerojatno, potakla Horacijeva pjesma I, 37, 13.

U *Parafrazi* opažamo i uticaj antičke mitologije. Tako npr. mjesto *mors* uzima imenicu *Orcus* (isp. psalam 32,19), mjesto *Domini* = *Deus* upotrebljava *Olympus* ili *Tonans*.

Ferić je ostavio i svoje latinske pjesničke parafraze Horacijevih *Carmina*⁴. U Naučnoj biblioteci u Dubrovniku pod brojem 462 čuva se rukopis (Ferićev autograf) koji sadrži njegove parafraze većine pjesama 1—4 knjige *Carmina*. Rukopis ima 46 str. malog formata. Parafrazirane su pjesme:

¹ Dubrovački latinisti slabo su proučeni. Neka njihova djela danas su pomalo i zaboravljena.

² Najznačajnije izvorno djelo B. Zamanje, po mom sudu, predstavlja njegove *Epistolae*, koje su štampane u Veneciji krajem 18. stoljeća. Mnoga latinska djela Đ. Ferića još su u rukopisu.

³ U predgovoru *Parafrazi* (koju je posvetio biskupu Maksimilijanu Vrhovcu) Ferić govori detaljno o tome kako je došlo do toga da se posveti parafraziranju psalama i kako je postupao pri radu.

⁴ Znamo da su Horacija parafrazirali Ignjat Đurđević (I, 4, 9, 37; III, 27, 30; IV, 9) i Rajmundo Kunić (I, 1—9, 11—12, 14—18, 20, 38). Đurđević parafrazira preopširno, dok se Kunić više drži Horacija. Među rukopisima Naučne biblioteke u Dubrovniku ima još nekih pjesničkih parafraza Horacijevih pjesama od raznih autora.

I, 1—4, 6—12, 14, 16—18, 20—22, 24, 26	— 32, 34—38	tj. 31 pjesma
II, 1—3, 6—7, 9—20		tj. 17 pjesama
III, 1—3, 24—30		tj. 10 pjesama
IV, 2—12, 14—15		tj. 13 pjesama

Od pjesama prve knjiga nije parafrazirao 5, 13, 15, 19, 23, 25 i 33, i to vjerojatno zbog sadržaja koji mu se činio profan. Pri parafraziranju pjesama druge knjige izostavio je 4, 5 i 8, s istih razloga. Kod parafraza treće knjige u rukopisu je označeno da su parafrazirane 24 pjesme. Rukopis, međutim, sadrži samo 10 parafraza, i to 1—3, 24—30. Ferić je, dakle, parafrazirao 24 pjesme, ali u rukopisu nedostaju one 4—24. Koji je razlog tome, ne znamo. Od pjesama četvrte knjige nisu parafrazirane 1 i 13. Osim toga pri parafraziranju pojedinih pjesama izostavljao je meka mjesta koja, po njegovu mišljenju, nisu bitna u sadržaju same pjesme. Tako nije parafrazirana zadnja strofa pjesme I, 6; I, 9; II, 12 te druga polovica pjesme IV, 11 (tj. strofe 6—9)⁵. Na početku svake parafraze navodi početni stih pojedine Horacijeve pjesme. Jedino je kod navođenja početnog stiha pjesme III, 26: *Vixi puellis nuper idoneus puellis* zamijenio sa *choreis*. Horacijev prolog Ferić parafrazira u hendekasilabima, dok sve ostale pjesme parafrazira ili u heksametru ili u elegijskom distihu. U heksametru su parafrazirane pjesme: I, 3, 4, 6, 7, 11, 17, 18, 31, 32, 34, 36, 38; II, 1, 13, 19; III, 1, 2, 30; IV, 4, 6, 8, 9, 11, 14, 15. U elegijskom distihu: I, 2, 8, 9, 12, 14, 16, 20—24, 27—30, 35; II, 2, 3, 6, 7, 9—12, 14, 15, 17—18, 20; III, 3, 24—28; IV, 2, 5, 7, 12. Neke su pjesme parafrazirane dvojako tj. i u heksametru i u elegijskom distihu: I 37, II 16, III 29 sa varijacijom elegijskog distiha počevši od parafraze 4. strofe⁶.

Ferić Horacijev prolog, kako je spomenuto, parafrazira u hendekasilabima, poput ostalih naših latinista⁷. Uporedimo početak Ferićeve i Kunićeve parafraze:

Maecenas atavis trahens superbun
Genus regibus, o decus meumque
Dulce praesidium! Est videre multes
Curru pulverem Olympicum moventes
.....

Maecenas, regum sanguis, quo nitor et unde
Hoc quodcumque mei nominis omne venit,
Sunt quos Alpheae biuugus prope flumina Pisae
Cursus et elati pulveris unda iuvat
.....

Ferić je na nekim mjestima neznatno mijenjao prvotni tekst ispravljajući, dodajući ili ispuštajući pojedine izraze. Ti su ispravci inte-

⁵ Slično je postupao i R. Kunić. Isp. npr. parafrazu I, 9 gdje nije parafrazirao šestu strofu.

⁶ I R. Kunić je neke Horacijeve pjesme parafrazirao dvojako.

⁷ Isp. npr. Zamanjin posvetni hendekasilab u *Elegiarum monobiblos* (god. 1768. u Rimu).

resantni jer dobivamo bolju uvid u njegov pjesnički rad. Tako je prvotna parafraza pjesme I, 3 glasila:

Sic te diva potens Cypri, sic lucida facti
Astra Helenae fratres, caeco sic Aeolus antro
Compescens ventos aliis in vincla coactis
Te regat et clusis emittat Iapyga claustris
Navis . . . . .

Ovakva se parafraza Feriću učinila lošom, pogotovo 3. i 4. heksametar (isp. compescens ventos: aliis in vincla coactis), pa je sve precrtao i nanovo počeo parafrazu:

Sic te diva potens Cypri, sic lucida in astra
Versi Helenae fratres, sic regnans Aeolus antro
Te regat atque alios cogens in vincula ventos
Unum reclusis emittat Iapyga claustris,
Navis . . . . .⁸

Horacijevu mjesto I 4, 15 Ferić parafrazira:

Vitae summa brevis spes late intendere longas
Nos prohibet . . . . .

Kunićeva parafraza je jasnija i ljepša:

Ergo quid inceptas longam spem? vivere in horas
Cur differs? vitae iam brevis hora fugit.

Đurđević, po svom običaju, parafrazira razvučeno.⁹ I 9, 13—16 u Ferića glase:

Quid cras venturum, fuge quaerere, quemque dierum
Incerta ulterius sors dabit, adde lucro.
Nec iuvenis dulces tu prudens sperne Camoenas
Nec choreas, canus dum tibi crinis abest.

Vidi se da Ferić smisao Hor. stiha 15—16 (nec dulces amores sperne) namjerno mijenja. Tako radi i Kunić. Đurđević potpuno izostavlja spomenute Horacijeve riječi, ali zato st. 17—20 parafrazira razvučeno sa 11 heksametara.¹⁰

Stihovi I 18, 3—4 i Ferić i Kunić parafraziraju dosta vjerno:

Omnia proposuit nam siccis aspera Numen,
Nec mordax aliter pectore cura fugit. (Ferić)
. . . . .
Siccis dura Deus dedit omnia cordaque tantum
Deserit epoto pallida cura mero. (Kunić)
. . . . .

Interesantno je kako je Ferić parafrazirao neke dijelove pjesme I 22. Tako st. 9—12 parafrazira:

⁸ Početak odgovarajuće Kunićeve parafraze isp. u *Živoj antici* za god. 1964. str. 229.

⁹ Isp. *Poetici lusui varii*, Zagreb 1956 (hrvatski latinisti, 4) str. 183 (stih 21—24) i str. 271 (stih 21—24).

¹⁰ o. c. str. 184.

Nam lupus in silva deformi mole Sabina,
Dum sequor ambiguum solus inermis iter,
 Dum viduus curis erro, me fugit inermem

Slično parafrazira i završetak pjesme. Smisao mu je, ipak, jasan. Kako je spomenuto, pjesma I 37 parafrazirana je do stiha 15. u elegijskim distisima, a od 15. stiha do kraja u heksametrima. Moglo bi se pomišljati da je Ferić to učinio zbog razlike u sadržaju same pjesme. Početak je, naime, pjesme pun veselja:

Pocula nunc dulci tempus replere Falerno
 Et celeri terram saepe ferire pede.

dok je sadržaj druge polovice pjesme nekako tužniji:

Ausa et regales casuras visere sedes
 Impavido vultu et fortis tractare colubros,
 Atrum ut combiberet vitiato corpore virus¹¹)

Carm II 3,1—4 Ferić parafrazira:

Mentem aequam, Deli, citius moriture, memento
 Vitae multiplices inter habere vices.
 Rebus in adversis non corruat inque secundis
 Non elata suum transeat illa modum.

Horacijevu strofu Ferić obično parafrazira ili sa 3, odnosno 4 heksametra, ili sa 2 elegijska distiha. Isp. II 10, druga strofa:

Aurea cui placuit vitae mediocris honestas,
 Ille caret foedis neglectae sordibus aedis
 Et caret invidiae subiecta sobrius aula.

Carm. III 29 počevši od 4. strofe ima 2 varijante, kako je već spomenuto. Isp. npr. st. 17—20 se parafrazom druge varijante. Horacijev epilog prvih triju knjiga parafraziran je u heksametrima pa podseća na Ovidijeve Metamorfoze, XV, 871—879:

Exegi duro monumentum firmius aere
 Pyramidumque situ regali celsius, altis
 Quae caput in nebulis ac inter sidera condant

Parafrazirajući pjesmu IV 7 Ferić postupa tako da gotovo svuda nadopunjuje parne stihove:

Diffugere nives, redeunt nova gramina campis
 Arboribusque suae, quis caruere, camae.

Iz ovo nekoliko navedenih primjera mogli smo uočiti da Ferić uvijek nastoji da tačno parafrazira Horacijeve misli. Šta je Ferića potaklo da parafrazira Horacijeve pjesme? Možda onaj isti razlog koji ga je

¹¹ Isp. Horacijeve stihove 25—28.

naveo da parafrazira psalme. Želio je, naime, da što bolje „istomači“ Horacijeve pjesme, da ih učini što razumljivijim. Možda je to činio za potrebe dubrovačke škole. Ipak njegove parafraze, ma kako bile pjesnički dotjerane, samim tim što su satavljene u heksametru i u elegijskom distihu, unose neku monotoniju u Horacijevu liriku.

Sarajevo.

Ž. Puratić.

RÉSUMÉ

Ž. Puratić: ĐURO FERİĆ ET HORACE

Horace a exercé une influence considérable sur Đuro Ferić, latiniste à Dubrovnik (cf. *Paraphrasis psalmodorum poetica*, Dubrovnik, 1791). Đ. Ferić a paraphrasé aussi une grande partie des chants d'Horace. L'auteur de l'article donne une brève analyse de quelques paraphrases d'Horace qu'on trouve dans les chants de Ferić (cf. manuscrit № 462 de la Bibliothèque de Dubrovnik). Il compare les paraphrases de Ferić à celles de R. Kunić (cf. manuscrit 1156 de la bibliothèque des Franciscains de Dubrovnik) ainsi qu'à celles de I. Đurđević.